

ІДЕОЛОГІЯ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ДОКТРИНИ ДЕРЖАВНОГО УРЯДУВАННЯ У ФРАНКІСТСЬКІЙ ІСПАНІЇ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ

У статті наголошується на актуальності концептуального опрацювання ідеологічної практики франкістського авторитарного режиму, який підготував умови для мирного й швидкого демократичного транзиту та набуття Іспанією в історично короткі терміни повноцінної суб'єктності у світовій та європейській політиці; з'ясовані історіографічні здобутки вітчизняної та зарубіжної науки з досліджуваної проблематики; вказані існуючі лакуни у вивченні цього питання; проаналізовані ідеологічні засади та суспільно-політичні доктрини державного урядування у франкістській Іспанії, їхні історичні витоки, фактори та причини формування, складові, сутність, спрямування, еволюція та трансформація ідеологічних принципів та доктрин відповідно до історичних етапів, які пройшов у своєму розвитку іспанський франкістський режим упродовж 1939-1975 років; доводиться відсутність у франкістській Іспанії уніфікованої ідеології на зразок націонал-соціалістичного чи фашистського режимів, проводиться компаративістика франкізму з режимом Хорти в Угорщині, Пілсудського у Польщі, Антонеску в Румунії; стверджується використання франкізмом розмаїтого ідеологічного спектру, репрезентованого націоналістичними, традиціоналістськими, консервативними рухами, коріння яких часто сягають у давнє історичне минуле Іспанії, вивчаються їхні історичні, політико-філософські, соціальні витоки та складові, простежується особливості їхнього становлення, розвитку, модифікації та еволюції відповідно до трансформації політичної, соціально-економічної та зовнішньополітичної практики франкізму, починаючи з кінця 1950-х років. Автор статті зазначає пряму взаємозалежність специфіки стабілізаційно-реформаторського франкістського авторитаризму в Іспанії та моделі її переходу до повноцінної демократії, набуття нею членства в Північноатлантичному альянсі та Європейському Союзі.

Ключові слова: Ф. Франко, ідеологія, каудилізм, антикомунізм, націоналізм, фалангізм, фашизм, католицизм, монархізм.

Після руйнації СРСР та радянсько-соціалістичного блоку на теренах пострадянського простору актуалізувалась вивчення наукової й прикладної проблематики тоталітарно-авторитарних режимів. Неоцінений вклад у розробку політичної концепції тоталітаризму, його сутності, змісту, критеріїв та ідентифікації стосовно німецької, італійської національних політичних систем 1930-х – 1940-х років та радянського режиму зробили американські та західноєвропейські вчені: Х. Арндт, К. Фрідріх, Зб. Бжезинський, Р. Арон, Х.Лінц та інші [1; 2; 3]. У контексті предмету нашого дослідження констатуємо, що однією з найприкметніших ознак тоталітарної політичної системи є наявність генерованої партією-монополістом нової, єдиної і всеохоплюючої ідеології, завдання якої полягало у тотальній перебудові суспільства та людини.

Паралельно розвивалося, зокрема і в Україні, концептуальне опрацювання авторитаризму, визначення його системотвірних ознак, відхід від ототожнення з тоталітаризмом [4; 5; 6]. Наукові пошуки дозволили з'ясувати, що авторитарний режим – це цілком самостійний, принципово відмінний від тоталітарного режиму соціально-політичний феномен ХХ сторіччя, якому не притаманна єдина та нова ідеології, спрямована на тотальну перебудову суспільства, натомість існує орієнтація на національні, консервативні традиціоналістські ідейні та моральні цінності [6, с.3-15; 7, с. 14].

Водночас у вітчизняній історичній іспаністиці окреслився у 1990-х роках інтерес до політичної та економічної практики франкізму, який був, зокрема, спричинений унікальним іспанським демократичним транзитом, який немає аналогів у сучасній світовій історії, та пошуками відповіді

на питання, яке місце та роль зіграв майже 40-річний франкістський режим у мирному та швидкому переході Іспанії від авторитаризму до демократії, у набутті нею за короткий історичний термін повноцінної суб'єктності у світовій та європейській політиці.

Водночас у теорії та практиці франкістської політичної системи існує суттєва лакуна, яка комплексно не досліджена, і потребує подальшого наповнення та з'ясування. Це стосується, по-перше, аналізу ідеологічних засад та суспільно-політичних доктрин, якими послуговувався франкістський режим упродовж своєї тривалої історії, а по-друге, чи сповідують і якою мірою, як зауважив зарубіжний науковець, політичні сили сучасної Іспанії ідеї франкізму [8, с. 24].

Виходячи із вище мовленого, метою та завданнями нашого дослідження є аналіз процесу формування ідеології та суспільно-політичних доктрин франкістського режиму, їхніх історичних, політико-філософських, соціальних витоків та складових, особливостей їх становлення, розвитку та еволюції відповідно до трансформації політико-економічної та зовнішньополітичної практики франкізму.

На теренах колишнього СРСР за абсолютного домінування марксистсько-ленінського підходу іспанський франкістський режим 1936-1975 років інтерпретувався фактично до початку 1990-х років як тоталітарний, фашистський. Такий псевдонауковий підхід убезпечував радянських науковців від будь-яких сумнівів щодо ідеології франкізму як фашистської і повного ототожнення її з іспанським різновидом фашизму, тобто фалангізмом [9, с.275, 277, 279, 282, 287, 390; 10, с.278, 303, 325; 11, с.287-340; 12, с.43-67].

У той же час лише поодинокі представники зарубіжної іспаністики лівого спрямування підтримували радянську тезу про фашистську ідеологію франкізму. До цього кола належить Рамон Тамамес, відомий іспанський економіст, за радянською термінологією «прогресивний іспанський дослідник», який навіть 1960-і роки, коли відбувалася серйозна трансформація франкістського режиму у бік його поступової і латентної лібералізації, вважав роками існування в Іспанії фашистської держави [13, с.26; 14]. Натомість інший іспанський дослідник марксистської орієнтації Серхіо Вілар, заперечуючи фашистську сутність франкізму, пропонує власну дефініцію його як «військово-інтегралістської диктатури» і стверджує, що навіть у 1939-1943 роках, тобто роках воєнних успіхів держав осі, «диктатура генералісімуса» не була фашистською [15, р. 39-45].

Хуан Вісенс, радянський історик іспанського походження, був єдиним, хто, незважаючи на тотальне домінування в СРСР марксистсько-ленінського підходу, зініціював аналіз проблематики ідеологічної конгломератності франкізму і підсумував своє дослідження наступним висновком: «франкізм і фаланга (іспанський різновид фашизму – О.І.) – це різні явища» [16, с.93].

Отожнення «франкізм – фалангізм» не знаходимо у сучасній зарубіжній та вітчизняній іспаністиці.

Перші наукові розвідки у досліджуваній царині були здійснені у вітчизняній іспаністиці ще 1996 році [6;7] і розвинені у подальших наукових пошуках [17].

Найвагомішу ідеологічну легітимізацію свого руху і влади Франсиско Франко отримав збоку католицької церкви, що заперечує фашистську сутність франкістського режиму. Щоправда, церковні ієрархи Іспанії не брали участі у підготовці військового повстання. Але з його початком один за одним висловлюють свою підтримку “патріотично-військовому” рухові, називаючи його “хрестовим походом за релігію, батьківщину та цивілізацію”. Не з'ясовано, кому належить ініціатива цього визначення. Вважають, що кардинал Гома, архієпископ Толедо і примас Іспанії, якого часто кваліфікують як духовного наставника повстання, ще в 1932 році доводив, що “святе провидіння” врятує Іспанію. Про “хрестовий похід” говорили на своїх зібраннях карлісти, які пізніше брали участь у громадянській війні під гаслами “Хай живе релігія!”, “Хай живе Ісус Христос!” Першим, хто публічно вжив цей термін, був, як стверджує іспанський історик Серхіо Вілар, Франко. Це сталося 23 липня під час промови по радіо Тетуана. 23 серпня 1936 року єпископ Памплони Марселіно Олаєча заявив: “Тільки війною без хрестового походу ми не переможемо» [18, р.8, 279-280; 15, р. 41-45].

Першого жовтня 1936 року після передачі Франко повноважень генералісімуса та глави уряду єпископ Саламанки Пла-і-Даніель опублікував пастирське послання, в якому оголосив національний рух “хрестовим походом”. Необхідно підкреслити, що це була відповідь і на бузувірську практику переслідувань за релігійні переконання у республіці і республіканській зоні в роки громадянського протистояння. Можливо, ні в якій іншій період європейської та світової історії, в жодній країні, крім СРСР, не виявлялась така сильна ненависть до релігії і всього того, що з нею зв'язане, як це сталося в Іспанії. Достатньо було бути священиком, щоб опинитися під загрозою розстрілу. Було

вбито 4184 священиків, 283 віруючих жінки, 2365 віруючих чоловіків, всього – 6832 особи. Загалом, репресовані священики та віруючі склали десять відсотків жертв у республіканській зоні. Якщо ж врахувати мирян, що зазнали переслідувань за віру, за використання розп'яття, то ця цифра зростає до 90 відсотків [19, р. 1447].

Отже, наголосимо, провідною консолідуючою силою франкістської держави стали християнство західного зразка і католицька церква. Франкізм спробував перетворити католицизм у глобальну, всеосяжну ідеологію (на зразок європейської християнської демократії). Структура та принципи франкістського режиму були за своєю природою державницькими, централістськими. Церква, католицизм і націоналізм стали основою їхньої єдності, значно простішої і зрозумілішої іспанцеві, аніж республіканські ідеї [20, р. 27; 21, с. 323; 9, с.363].

Велика питома вага консервативно-традиціоналістських елементів у блоці націоналістів, вплив церкви, погляди самого Франко, “покірного волі церкви”, вплинули на формулу майбутньої Іспанії, яку запропонував генералісимус у своєму першому публічному виступі як глава держави 19 січня 1937 року: “Іспанія повинна стати католицькою державою”. Ідеологічні принципи режиму концентрувались в поняттях “Бог, батьківщина, справедливість”. Тому франкістський режим не міг бути ідеологічно пов'язаний з тими силами, які заперечували католицизм як принцип, тобто з нацизмом [22, с.5; 15, р.11; 35, р. 9-21].

Ще під час громадянської війни і особливо по її завершенні в хід було пущено чимало вигадок і навіть “чорних легенд” про природу, сутність, мету та завдання як військового путчу, так і урядів Народного фронту [23, р. 510-517].

Найбільш поширена версія, що виникла у таборі лівих, стосується нібито фашистського характеру подій 17-18 липня, інспірованих та підготовлених Італією та Німеччиною з метою встановлення в Іспанії фашистського режиму. Цю версію посилено експлуатували ідеологи колишнього СРСР, вона й досі подає ознаки життя на пострадянських теренах.

Вище наведено розлогий фактичний матеріал, який свідчить, що громадянська війна в Іспанії була наслідком драматичного, а почасти й трагічного збігу внутрішніх політичних обставин, особливостей та специфіки розвитку іспанського суспільства у 20-30-х роках ХХ століття. І тільки з вини самих його учасників громадянське протистояння набрало інтернаціонального характеру через широкомасштабну допомогу, надану Італією, Німеччиною та Радянським Союзом відповідно франкістам та республіці. Нема жодних документальних свідчень про те, щоб німецький та італійський уряди хоча б володіли офіційною інформацією про підготовку повстання іспанськими військовими, не кажучи вже про їх участь в його підготовці. Перші контакти Моли та Франко з італійськими та німецькими урядовцями почалися в перші дні громадянської війни. Серед мотивів, що спричинили втручання Гітлера в іспанські справи, слід назвати передовсім ідеологічний, а також стратегічний, а не економічний, як інколи стверджують. Матеріальний фактор з'явиться пізніше [24, р. 118 ; 25, р. 119; 26, с.244].

Щодо загальноприйнятих тверджень радянських істориків про те що франкістський режим є “централізованою тоталітарною фашистською диктатурою”, державою “тоталітарного ладу зверху донизу” чи “іспанським різновидом фашистської державності” [9, с.279, 282, 287, 390; 12, с. 47-63], то вони цілком безпідставні. Спростовують їх аргументовані відповіді на такі питання. Усі вони заперечні: чи сповідував Франко фашистські (фалангістські) ідеї? Чи був він фашистом (фалангістом) і членом фалангістської партії? Чи належить фаланзі хоч якась роль у підготовці повстання? Чи стала реформована у 1937 році фаланга партією Франко, тобто державною партією, на кшталт націонал-соціалістичної Гітлера чи фашистської Муссоліні?

Перш за все підкреслимо, що життєвий шлях та військова кар'єра Франсиско Франко пролягали рівнобіжно з діяльністю фаланги, але їхні дороги ніколи не перетиналися. Галісійський генерал залишався, принаймні до 1936 року, аполітичною людиною, сповідував традиційні засади, успадковані від дідів-прадідів і котрі, як відомо, фаланга певною мірою прагнула знищити. Він був цілковито зосереджений на своїх професійних обов'язках та здобутті військової кар'єри, яка, як ми вже відзначали, була блискучою.

“Іспанська фаланга і ХОНС” з 1934 року, тобто з часу свого заснування, залишалась малозначною у широкому спектрі політичних партій, що діяли в Іспанії. Річ у тім, що іспанська нація і в ХХ столітті була найбільш традиціоналістською з-поміж усіх європейських народів. Націоналізм європейського гатунку, зокрема, німецького чи італійського, що почували себе скривдженими наслідками Першої світової війни, не мав ґрунту в Іспанії. Йї ніхто реально не загрожував, вона не брала участі у жодному міжнародному конфлікті, який міг би викликати

надмірне загострення національних почуттів. До того ж загальноіспанський націоналізм був розбавлений регіональними націоналізмами, особливо каталонським та баскським, які виступали проти єдиної іспанської державності. Це, звичайно, не означало, що іспанцям бракувало національного самопочуття, але їм не був властивий організований націоналізм у формі ідеологічно зорієнтованих тоталітарних партій чи рухів. Окрім цього, сильну конкуренцію іспанському фашизму – фалангізму – складала політичний католицизм в особі СЕДА, лівих партій (ІСРП , КП) та анархізму [27, с. 140].

На середину 30-х років “Іспанська фаланга і ХОНС” так і не спромоглася стати масовою партією, в її лавах перебувало всього 5 тис. членів, переважно студентська та інтелігентська молодь [28, с. 103-115].

Друга Національна рада фаланги прийняла рішення про участь у парламентських виборах, призначених на 16 лютого 1936 року. Фаланга могла перемогти лише у союзі з іншими партіями. Проте лідери Національного блоку не мали найменшого бажання включити її у свої виборчі списки, перш за все через нечисленність фалангістського електорату. До того ж вони остерігалися відходу від блоку більшості іспанців, які дотримувалися консервативно-традиціоналістських традицій і не сприймали антипарламентські та антиклерикальні гасла фаланги. Отож довелося їй самостійно брати участь у парламентських виборах, що позначилося на їх результатах. Фаланга отримала лише 44000 голосів, що становило лише 0,7 відсотка всіх бюлетенів. У Мадриді ця партія виборола 5 тис., у Вальядоліді ще менше – 4 тис. голосів, що склало відповідно 1,19 та 4 відсотки від загальної кількості виборчих голосів у цих містах. Лідер фаланги Хосе Антоніо Прімо де Рівера, балотуючись у Кадісі, набрав 6965 голосів. Таким чином на виборах 1936 року фаланга не виборола жодного депутатського мандату в іспанському парламенті [24, р.94].

Після перемоги на виборах Народного фронту існування фаланги взагалі стало проблематичним. У березні 1936 року Хосе Антоніо був ув'язнений під смішним приводом – за незаконне зберігання зброї. Хто тоді в Іспанії не мав зброї? Така ж доля спіткала й інших фалангістських керівників. Сама партія та її видання були заборонені. Уряд Народного фронту ініціював масові арешти фалангістів. Партія змушена була піти у підпілля. Фактично у фаланги як партійної організації зникли будь-які перспективи. Станом на 1 червня 1936 року через арешти, вуличні сутички вона втратила 70 відсотків своїх членів [24, р.102-105].

В цих умовах лише союз з іншими політичними силами міг врятувати фалангу. Та досягти цього практично було неможливо. Хосе Антоніо спробував налагодити із тюрми через посередників контакти з генералом Молою і навіть поторгуватися з ним. Він передав генералові “конфіденційну” інформацію про членів фаланги, її принципи і навіть намагався нав'язати своє бачення заколоту. Хосе Антоніо пообіцяв Молі підтримку у перші дні заколоту у формі 600 озброєних молодиків, що було, звичайно, краплею у морі. Мола справедливо сумнівався у бойових якостях нечисленної фалангістської міліції, яка годилася хіба що для нетривалих вуличних сутичок, і відмовився від послуг фалангістів. Таким чином, не було жодних домовленостей між військовими та фалангістами під час підготовки виступу 17 липня [24, р.110-113, 115; 28, с.110-115].

Щоправда, фалангістські лідери, з одного боку, хоч і сумнівалися у спроможності військових здобути перемогу, а з другого, мріяли про неї, бо вважали, що успіх повстання допоможе їм проголосити в Іспанії фашистську державу. “Нехай усі товариші, – писав Хосе Антоніо, – усвідомлять, якими образливими є пропозиції щодо участі фаланги в ролі статистів руху, який не призведе до націонал-синдикалістської революції.” І фалангісти вдалися до самогубної акції, захопивши 11 липня у Валенсії міську радіостанцію та заявивши, що “націонал-синдикалістський рух вийде незабаром на вулиці.” У відповідь ліві влаштували ніч погромів та підпалів у третьому за величиною місті Іспанії [24, р.114].

З початком повстання фалангісти спонтанно переходили на бік військових там, де мали хоч якусь силу, але ніякої суттєвої допомоги не могли надати через неузгодженість своїх дій та нечисленність. Фаланга залишалася автономною цивільною силою, яка не мала жодних офіційних зв'язків зі створеною Хунтою національної оборони [24, р.116, 120].

Отже, достатньо підтверджено той факт, що іспанські фашисти – фалангісти – непричетні до підготовки та організації виступу військових. Не маємо і жодних даних про контакти генерала Франко з фалангістами. Взагалі кваліфікувати військове повстання фашистським, а Франко – фашистом, – щонайменше некоректно. Те, що так робили радянські дослідники, було вважаємо, примусовою даниною часові. Ті, хто й нині дотримується такого погляду, свідомо цураються правди.

Але існує й інший бік справи, який полягає у тому, що з розгортанням громадянської війни фаланга поступово почала набирати ваги і кількісно зростати. Її радикальний націоналізм, авторитаризм, агресивна термінологія приваблювали частину членів інших партій, представників аполітичних середніх класів. Це сталося через те, що з початком громадянської війни ліві та ліберальні партії були заборонені у національній зоні і припинили свою діяльність. Лише карлісти та фалангісти трималися на плаву. Вони не брали участі у формуванні Хунти національної оборони, в обранні Франко генералісимумом та главою уряду. Більше того, коли провідна фалангістська газета “ФЕ”, що виходила у Севільї відгукнулася на обрання Франко головнокомандувачем збройних сил національної зони хвалебною статтею, то це викликало приступ люті у фалангістських керівників Мадрида й Андалузії, оскільки вони вважали генералісимума головним ворогом фаланги [24, р.129; 25, р. 175].

Неоднозначно оцінують науковці декрет Франко від 19 квітня 1937 року про створення “Іспанської традиціоналістської фаланги і ХОНС”. Важко погодитися з думкою, що генералісимум керувався при цьому лише прагненням зміцнити свою владу через принцип “фюрерства”, зв’язки з нацистською Німеччиною і фашистською Італією та скопіювати фашистську модель державного ладу [29, с. 122].

Рішення Франко заснувати синкретичну і гетерогенну партію на базі фалангізму видається логічним й раціональним. По-перше, слід взяти до уваги загальноєвропейський політичний контекст, коли більшість держав перебували у процесі створення синкретичних національно-авторитарних систем, наслідуючи італійський приклад, формували державні партії і застосовували корпоративні методи регулювання економіки. По-друге, спектр політичних сил, що репрезентував національну зону, очолювану генералісимумом, був дуже розмаїтим. Передовсім фалангу, що залишилася без Хосе Антоніо, роздирали чвари: точилася боротьба за керівництво, партія продовжувала бути аморфною, без чітких організаційних структур. Створену із семи членів Хунту, як орган колективного керівництва, очолив Мануель Еділья, колишній корабельний механік, якому бракувало як освіти й розуму, та і організаційного досвіду, та харизми Хосе Антоніо. Фалангісти не могли дійти єдності щодо подальших дій, часто гору брали ортодокси, які закликали до перевороту за прикладом нацистської Німеччини. Серед монархістів – альфонсистів та карлістів – тривало уперте протистояння щодо кандидата на іспанський престол. Альфонсисти бажали відновлення військово-монархічного режиму за зразком диктатури Прімо де Рівери, карлісти – проголошення монархічної теократичної держави. При цьому обидва табори монархістів бачили Іспанію як авторитарну корпоративну державу. Тліла постійна ворожнеча між фалангістами та монархістами. Карлісти, до речі, називали фалангістів “нашими червоними”. Військові уникали будь-якої політизації, але теж не бажали віддати результати перемоги в чужі руки [24, р.121-124; 25, р. 181; 30, с.195; 31, р.51-54].

Таким чином, основна мета створення блоку, що отримав назву “Іспанська традиціоналістська фаланга і ХОНС” (ФЕТ і ХОНС) – очевидна, вона полягала в об’єднанні та консолідації соціальних груп та політичних сил, які підтримували Франко. Йшлося про те, щоб запобігти конфліктам між тими силами, що перебували у національній зоні, і тим самим усунути причини, які призвели до поразки у республіканській зоні, і, нарешті, поставити під контроль екстремістські елементи фаланги. На нашу думку, об’єднання політичних сил у національній зоні стало запорукою перемоги франкістів у громадянській війні. Каудильйо зробив те, чого не могли досягти у республіканці і врешті-решт зазнали поразки.

Сам Франко запевняв, що нове об’єднання не є політичною партією, а “єдиним політичним організмом національного характеру, що це союз об’єднаних спільною метою осіб, зацікавлених у підтриманні порядку, добробуту країни, в розвитку Іспанії в релігійному, культурному і економічному аспектах [12, с. 63; 29, с.128].

До того ж, слід врахувати, що фалангісти були переважно антиклерикалами, в їхній уяві майбутня Іспанія повинна стати “ідеологічно орієнтованим суспільством”, в якому провідною політичною силою стане фаланга та її ідеологія. Франко ж та його оточення, навпаки, вважали, що “тільки католицька церква є якоюсь мірою єдиним об’єднуючим фактором і що нові інституції мають пройнятися специфічним духом католицизму, а сама Іспанія може бути тільки католицькою державою”. Фаланга, таким чином, змушена була змиритися з тим, що її позбавили монополії на “духовне та ідейне виховання молодого покоління” [29, с.123-124]. В подальшому побачимо як фаланга одна за одною здаватиме свої позиції.

Зрештою встановлення єдиного військового керівництва логічно вело до політичної уніфікації країни. Генералісимум пояснював цю потребу ще специфікою іспанської ментальності. Іспанці, на його думку, сповідують “дух анархізму, неконструктивну критику, відсутність солідарності між людьми, екстремізм і взаємну ворожість.” [18, р. 17]. Щоб подолати перераховані вади, потрібен був тривалий час. Уніфікація мала прислужитися цьому.

Об'єднання всіх партій полегшувалося для Франко тим, що він фактично і тепер не мав конкурентів. Кальво Сотело загинув, Хосе Антоніо розстріляли республіканці, Хіль Роблес – керівник СЕДА перебував за кордоном, представникам королівської сім'ї ще Мола відмовив брати участь у заколоті.

На початку 1937 року Франко почав працювати над проектом об'єднання політичних партій та ідеологій. У цій непростій справі він міг опертися лише на Ніколаса та незначне коло найближчих і відданих військових: генералісимум залишався недовірливим. Робота над уніфікацією прискорилася з появою у національній зоні Рамона Серрано Суньєра, свояка Франко, відомого юриста-інтелектуала, якому вдалося вирватися з лабет республіканців, втративши при цьому двох своїх братів, розстріляних у республіканській зоні. Генералісимум передав йому свої начерки. Хоча Серрано Суньєр симпатизував фашистським системам і втрата братів зробила його рішучим, все ж він зробив вибір на користь консервативних, католицьких та традиційно-правових засад при інституюванні режиму. Серрано Суньєр поступово відтіснив Ніколаса і обійняв посаду політичного секретаря при Франко. Саме йому належатиме провідна роль у політичному та правовому оформленні нової держави [18, р. 45-46; 25, р. 180-181].

Постало питання єдиної програми для нового об'єднання. Карлістська була явно застаріла. Натомість фалангістська включала в себе, з одного боку, чимало карлістських положень, а, з іншого, мала розлогий соціальний та національний зміст, що міг скласти гідну конкуренцію соціальній ідеології республіканців. Тому за основу нового політичного утворення було взято 26 пунктів з програми фаланги. Нова партія на відміну від фаланги не відкидала можливості реставрації монархії і навіть запровадження світського режиму. Проголошуючи створення “Іспанської традиціоналістської фаланги і ХОНС” (ФЕТ і ХОНС) декретом №255 від 19 квітня 1937 року, Франко дав зрозуміти, що йдеться не про передачу влади новому об'єднанню, а, навпаки, про його підпорядкування державним інтересам. Новостворена організація більше вирізнялась гучною назвою, аніж уніфікованою ідеологією. Навіть прикметник “традиціоналістська” у її назві свідчить, що традиційні політичні сили обмежують фалангізм. ФЕТ і ХОНС не була інтегральним фалангізмом, як часто пишуть, а союзом фалангістів, карлістів, альфонсистів та інших правих.

У преамбулі декрету про об'єднання вказувалась на необхідність “підкорити загальній справі індивідуальну та колективну діяльність усіх іспанців.” Далі Франко зазначив, що “іспанський фалангізм і рекете об'єднуються у єдину політичну організацію національного характеру”... “під моїм керівництвом”. Глава держави здійснював також керівництво створеними Політичною хунтою та Національною радою ФЕТ і ХОНС і мав право призначати секретаря об'єднання та половину членів Національної ради. Перший важливий захід уніфікації полягав у підпорядкуванні всіх мілітарних структур фалангістів та карлістів єдиному військовому командуванню. Глава держави був оголошений водночас головнокомандувачем міліції [18, р.70-71; 25, р.180]. Таким чином, іспанський фашизм позбувся своєї політичної та військової самостійності.

Подальша структуризація ФЕТ і ХОНС визначалась низкою указів 1937 – 1939 років. Програма старої фаланги – її 26 пунктів – були визнані офіційною державною доктриною, Щоправда, Франко наголошував, що дану програму використано як вихідний пункт і надалі її змінюватимуть залежно від потреб. Власне, використання фалангістської програми було, на наш погляд, справою кон'юнктурною і даниною часові. Слід врахувати, що жодна із партій національної зони, крім фаланги, не мала такої стрункої програми, до того ж її національні гасла перегукувалися з франкістськими. До того ж існувала необхідність виявити свою лояльність до Італії та Німеччини, від яких залежали поставки зброї та військової техніки, оскільки нацисти робили ставку не на Франко, а на фалангу, і головна умова їхньої підтримки іспанських націоналістів полягала у тому, що Франко передасть політичну владу фаланзі перед тим, як увійде в Мадрид. Генералісимум також добре знав, що нацистів не влаштовує його тісний зв'язок з монархістами та католицькою ієрархією. Це був ще один аргумент на користь об'єднання [29, с.122].

У серпні 1937 року ФЕТ і ХОНС прийняла свій статут, який складався з 48 статей. Вони визначали структуру, служби, емблеми та символіку об'єднання. Їхній аналіз дозволяє стверджувати, що ранній франкізм лише імітував зовнішні сторони європейського фашизму. Було

запроваджено у новому політичному утворенні фалангістське привітання піднесенням руки угору, блакитні сорочки, червоні берети, офіційне звертання “товариш”, червоно-чорний прапор, гімн та гасло “Хай живе Іспанія!”(Arriba España!). Але на армію фалангістські вітання та гімн не поширювались, там вони залишалися традиційними [25, р.183].

Апогеєм статутних принципів став параграф 47, в якому говорилося, що “національний глава “Іспанської традиціоналістської фаланги і ХОНС”, верховний каудильйо Руху уособлює всі цінності та чесноти руху; як автор історичної епохи, в якій Іспанія здобула можливість реалізувати своє призначення, а з ним і прагнення руху, глава перебирає у всій повноті абсолютну владу і є відповідальним перед Богом та Історією”. Каудильйо одержав також право призначати свого наступника, який успадкує ті ж самі чесноти та повноваження. Визначалося дві категорії членства у ФЕТ і ХОНС: 1) активні члени, до яких належали старі фалангісти, карлісти, військові і ті, хто мав особливі заслуги; 2) пасивні – всі інші; вони мали право перейти до першої категорії через тривалий час вірного служіння режиму. В організації створювалося також 12 профільних служб. Але всі ці структури не могли обмежити владу каудильйо, а повноваження Політичної хунти обмежувалися у порівнянні зі статутом від 1934 року і зводилися лише до “вивчення тих проблем, які складають інтерес” для загального розвитку руху та надання допомоги главі у справах, які він доручить їй [18, р.46-47, 72-73].

Як бачимо, функції ФЕТ і ХОНС мали формальний характер, і їх вплив на державні справи, а згодом і на формування першого постійного уряду був нульовим. Так було і в інших країнах Європи, де політичну систему очолювали військові (Хорті в Угорщині, Пілсудський у Польщі, Антонеску в Румунії). Фашистські рухи відігравали тут підпорядковану і незначну роль [25, р.186-187].

Чисельність членів ФЕТ і ХОНС швидко зростала. У 1942 році в її лавах було 900 тисяч осіб. Об'єднання стало наймасовішою політичною організацією за всю історію Іспанії. Щоправда, членство у ній не дуже важило. Адже всі армійські офіцери автоматично зараховувались у партію, такий же статус надавався всім ув'язненим у республіканській зоні. Загалом зростання ФЕТ і ХОНС мало кон'юнктурний характер. Сюди йшли з різних причин, зокрема, ті хто хотів зробити кар'єру, приховати ліве чи ліберальне минуле [25, р.187].

Генералісимум не називав нове політичне об'єднання партією, а Рухом. Згодом ця назва і утвердилася. Справді, важко говорити, що воно було монолітною політичною організацією, а тим більше державною структурою на зразок відповідних моделей у Німеччині чи Італії. У промові з нагоди заснування ФЕТ і ХОНС каудильйо підкреслив, що “національний рух уособлює традиційну Іспанію: Велику, Єдину і Католицьку” і що “наша система буде базуватися на португальській чи італійській моделі, але зі збереженням наших історичних інституцій”. В інтерв'ю від 19 липня 1937 року він повторив, що новостворена держава є “тоталітарною”, але не за взірцем нацистського чи радянського тоталітаризму з його абсолютним державним контролем, а на зразок іспанської монархії часів Фердинанда та Ізабелли, коли Іспанія була унітарною і авторитарною державою з притаманним їй традиційним плюралізмом [9, с.239; 25, р.184-185; 35, р. 31-35].

Монархісти ремствували, оскільки перебирання генералісимумом всієї повноти влади та закладення основ корпоративної і авторитарної держави позбавляло їх надії на реставрацію монархії. Щоб нейтралізувати монархістів, Серрано Суньєр від імені Франко написав листа молодому дону Хуану (сину Альфонсо XIII), який перебував в Есторілі, неподалік Ліссабону, з проханням підтримати режим за умови, що питання про відновлення монархії буде поставлене після завершення громадянської війни. Дон Хуан підтримав націоналістів. Каудильйо, у свою чергу, наголосив, що нова, реставрована монархія має відрізнятись від тієї, що була до 14 квітня 1931 року і що майбутній монарх не може входити у число переможців у громадянській війні. Зрештою, за словами Франко, якщо “іспанці висловлять бажання повернутися до режиму, що звеличив Іспанію і тривав понад 1000 років, то таке рішення належить їм.” Декретом від 15 грудня 1937 року було відновлено громадянство Альфонсо XIII і права власності королівської сім'ї на майно [11, 325; 25, р.190-191].

Щодо терміну “каудильйо”, то немає підстав ототожнювати його за походженням, природою та суттю з італійським “дуче” чи нацистським “фюрер”, хоча Франко і мав необмежену владу. У той час як Муссоліні й Гітлер були аутсайдерами, які порвали зі традиційним суспільством і захопили лідерство над особливою групою та її ідеологією, то Франко став кінцевим продуктом часу, касти та реальної іспанської історії “класичного типу”. Принцип кауділізму є визначальним у державному праві Іспанії і тлумачиться як “природний представник інтересів народу”. На думку іспанських

дослідників, каудилізм має провіденційне походження і є природною формою управління, витoki якого лежать у першопочатках іспанської історії. Простежуємо його впродовж усієї історії країни. З каудилізму, на їхню думку, виникла монархія, яка в Іспанії мала виборний характер і лише поступово трансформувалась у спадкову. Франкістський режим намагався підкреслити свою засадничу спорідненість з традиційною Іспанією на принципах органічної демократії. Її суть полягає в тому, що основою суспільного ладу виступає народ як особлива, єдина і природна спільнота, вкорінена у далекій історії. На відміну від ліберальної демократії вона наділена представництвом з “природних джерел” – родин, громад, профспілок, муніципалітетів тощо [20, р. 28; 32, с. 139-147; 33, с.183-202; 34, р.215-219].

Спочатку Франко сприймав титул каудильйо як “верховне військове командування національними силами у громадянській війні”. Та коли до нього перейшло не тільки військове, а й політичне керівництво державою і рухом, найменування каудильйо набрало, на його думку, іншого, історичного значення, яке веде родовід з середньовічної Іспанії і яке прирівнювалось до високого королівського сану та королівської гідності. У 1937 році Франко заявив: “Ми монархія без короля, але ми монархія”. Він любив також повторювати фразу: “Королі та каудильйо, котрі створили Іспанію.” Іспанські автори також наполягають на тому, що влада каудильйо не перетворилася на режим персонального або одноособового правління, а лише означала політичний компроміс з “опозицією” і від самого початку забезпечувала свободу дій різних політичних структур, що репрезентувала всі верстви іспанського суспільства. Рікардо де ла Сієрва пропонує іншу, незвичну формулу суті каудильйо – як “націоналізовану ідею нації” [15, р.17, 119-120].

Номінальний глава старої фаланги Еділья, призначений каудильйо членом Політичної ради Руху, відмовився ввійти до її складу, оскільки розумів, що йому випадає лише роль імітатора. Каудильйо не зволікав з покаранням. Едільї та його найближчим соратникам було інкриміновано нехтування військовою дисципліною, притягнуто до судової відповідальності і засуджено до смертної кари, яку згодом замінено тюремним ув'язненням. Так була на тривалий час припинена будь-яка обструкція каудильйо з боку ортодоксальних фалангістів. Генералісимумс здобув важливу політичну перемогу. День 18 липня став національним святом, а 1 жовтня – Днем каудильйо [30, с.207 – 210, 213; 35, р.43-46].

Таким чином, державному урядуванню франкістського авторитарного режиму в Іспанії упродовж 1936-1975 років не притаманна єдина уніфікована ідеологія, яка закликала до тотальної перебудови суспільства, натомість воно характеризується використанням розмаїтого, досить аморфного, ідеологічного спектру, який віддзеркалював ідеї націоналізму, католицизму, деякі – фалангізму, каудилізму, монархізму, антикомунізму, традиціоналістів та військових.

Бібліографічний список:

1. Арндт Х. Джерела тоталітаризму /Пер. з англ. – К.: Дух і літера, 2005. – 584 с.
2. Friedrich Carl J., Brzezinski Zb. Totalitarian dictatorship and autocracy. – Cambridge (Mass.): Harvard university press, 1965. – 438 p.
3. Арон Р. Демократия и тоталитаризм /Пер. с франц. Г.И.Семенова. – М.: Текст, 1993. – 303 с.
4. Тоталитаризм и антитоталитарные движения в Болгарии, СССР и других странах Восточной Европы (20-80-е годы XX века): Материалы международной научной конференции (г.Харьков, 21-23 сентября 1993 г.). – Т.1. – Харьков: Изд-во ХГУ, 1994. – 312 с.
5. Якушик В. Різновиди політичних режимів // Віче. – 1995. – № 6. – с. 129-133.
6. Іваницька О.П. Франкістська Іспанія. 1939-1975 рр. Історіографія. – Вінниця, 1996. – 160 с.
7. Іваницька О.П. Франкістська Іспанія. 1939-1975 рр. // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук. – Київ, 1997. – 40 с.
8. Протасенко С.В. Идеология франкизма – при Франко и после // Политэкс. – 2005. – №1. – с. 24-29.
9. Гарсиа Хосе. Испания XX века. – М.: Мысль, 1967. – 486 с.
10. Испания. 1918-1972 гг. Исторический очерк / Под ред. И.М.Майского. – М.: Наука. 1975. – 495 с.
11. Пожарская С.П. Внутренние и внешние факторы утверждения фашизма в Испании // История фашизма в Западной Европе. – М.: Наука, 1978. – с. 287-340 (614 с.).
12. Пожарская С.П. Франкизм как испанская разновидность фашистской государственности // Фашизм и антидемократические режимы в Европе. Начало 20-х годов – 1945 г. Сборник статей. – М.: Наука, 1981. – с. 47-63.
13. Тамамес Р. Финансовая олигархия в Испании. – М.: Прогресс, 1981. – 272 с.
14. Tamames R. La Republica. La era de Franco. – Madrid: Alianza Editorial, 1989. – 376 p.
15. Vilar S., Cierva R. de la. Pro y contra Franco. – Barcelona: Planeta, 1986. – 498 p.
16. Висенс Хуан. Записки по истории франкистского режима.// Проблемы испанской истории. – М.: Наука, 1979. – с.81-93

17. Іваницька О. П. Франко – каудильйо Іспанії: монографія. – Чернівці: Книги – XXI, 2006. – 432 с.
18. Sabin Rodriguez Jose Manuel. La Dictadura franquista (1936-1975). Textos y documentos. – Madrid: AKAL, 1997. – 449 p.
19. Escudero Garcia Jose Maria. Historia politica de las dos Españas. T.3. Madrid: Editora nacional, 1976. – 1987 p.
20. Gallo Max. Spain under Franco. – New York: E.P. Dutton & Company, ins., 1974. – 391 p.
21. Сория Жорж. Война и революция в Испании. 1936-1939. В двух частях. – М.: Прогресс, 1987. – Т.2. – 325 с.
22. Пожарская С.П. Думал ли Франко о будущем Испании? // Проблемы испанской истории. 1992. – М.: Наука, 1992. – С.5-15.
23. Jackson Gabriel. The Spanish Republic and Civil War. 1931-1939. – Princeton: Princeton University Press, 1972. – 577 p.
24. Payne Stanley. Falange/ A History of Spanish Fascism. – Stanford. 1967. – 769 p.
25. Payne Stanley G. El Regimen de Franco. 1936-1975. – Madrid: Alianza Editorial, 1987. – 682 p.
26. Малый В.В. Республика в осаде: гражданская война в Испании 1936-1939 гг., // Новая и новейшая история. 2000. №5. С. 239-248.
27. Мещеряков М. Т. Испанская фаланга // Мировая экономика и международные отношения. – 1965. – № 10. – с. 140.
28. Пожарская С.П. Фашистская фаланга в Испании // Новая и новейшая история. – 1972. – № 5. – С. 103-115.
29. Пожарская С.П. Фашистская фаланга в Испании // Новая и новейшая история. – 1973. – № 1. – С. 120-135.
30. Престон Пол. Франко: Биография. – М.: ЗАО Изд-во Центрполиграф, 1999. – 702 с.
31. Ruiz David. La Dictadura franquista. 1936-1975. – Oviedo: Dopesa, 1978. – 164 p.
32. Дугин А. Органическая демократия // Наш современник. – 1992. – №10. – с. 139-147.
33. Алексеева Т.А. Законодательное оформление диктатуры Франко в Испании // Правоведение. – 2005. – №3. – С.183-202.
34. Pascual Marin Perez. El Caudillaje Español. Ensayo de construccion historico-juridica. – Madrid Temas de Hoy, 1960. 287 p.
35. Carlos Fernandez Santander. Le Dictadura de Franco. Ideologia, personajes, metodos. – Sada-A.Coruña: Edicions de Castro, 2002. – 113 p.

References:

1. Arendt H.(2005) Dzhherela totalitarizmu [Sources of totalitarianism], per. z angl. K.: Duh i liter., pp.584 (in English)
2. Friedrich Carl J., Brzezinski Zb. (1965) Totalitarian dictatorship and autocracy, Cambridge (Mass.), Harvard university press, pp. 438. (in English)
3. Aron R. (1993) Demokratsiya i totalitarizm [Democracy and totalitarianism], per. s franc. G.I.Semenova, M.: Tekst, pp. 303. (in Russian)
4. Totalitarizm i antitotalitarnye dvizheniya v Bolgarii, SSSR i drugih stranah Vostochnoj Evropy (20-80-e gody HH veka), (1994), *Materialy mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii (g.Harkov, 21-23 sentyabrya 1993 g.)*, Vol.1. , Harkov: Izd-vo HGU, 1994, pp.312.
5. Yakushik V. (1995) Riznovidni politichnih rezhimiv [Varieties of political regimes] *Viche* [Viche] № 6, pp. 129-133.
6. Ivanicka O.P., (1996) Frankistska Ispaniya. 1939-1975 rr. Istoriografiya [Francoist Spain. 1939-1975. Historiography], Vinnicya, pp.160 (in Ukrainian)
7. Ivanicka O.P., (1997) Frankistska Ispaniya. 1939-1975 rr. [Francoist Spain. 1939-1975.] *Avtoreferat disertatsiyi na zbuttya naukovogo stupenya doktora istorichnih nauk* [The abstract of the dissertation for the degree of Doctor of History] Kiyiv, pp. 40.
8. Protasenko S.V., (2005) Ideologiya frankizma – pri Franko i posle [Ideology of Francoism – under Franco and after], *Politeks* [Politeks] Vol 1. №1, pp. 24-29
9. Garsia Hose (1967) Ispaniya HH veka [Spain 20th Century Spain], M.: Mysl, pp. 486 (in Russian)
10. Ispaniya. 1918-1972 gg. (1975), *Istoricheskij ocherk* [Historical essay 1918-1972] Pod red. I.M.Majskogo, M.: Nauka, pp. 495 (in Russian)
11. Pozharskaya S.P. (1978), *Vnutrennie i vneshnie faktory utverzheniya fashizma v Ispanii* [Internal and External Factors of Fascism in Spain] *Istoriya fashizma v Zapadnoj Evrope* [History of Fascism in Western Europe], M.: Nauka, pp. 287-340.
12. Pozharskaya S.P. (1981), *Frankizm kak ispanskaya raznovidnost fashistskoj gosudarstvennosti* [Francoism as a Spanish Type of Nazi Statehood], *Fashizm i antidemokraticheskie rezhimy v Evrope. Nachalo 20-h godov – 1945 g. Sbornik statej.* [Fascism and Anti-Democratic Regimes in Europe. Beginning of the 20's – 1945 Collection of articles.], M.: Nauka, pp.47-63.

13. Tamames R.(1981), *Finansovaya oligarhiya v Ispanii* [Financial oligarchy in Spain], M.: Progress, pp.272 (in Russian)
14. Tamames R. (1989), *La Republica. La era de Franco* [La Republica. La era de Franco], Madrid: Alianza Editorial, pp. 376 (in Spanish)
15. Vilar S., Cierva R. de la. (1986), *Pro y contra Franco*. [Pro y contra Franco], Barcelona, Planeta, pp. 498 (in Spanish)
16. Visens Huan. (1979), *Zapiski po istorii frankistskogo rezhima* [Notes on the history of the Frankish regime] *Problemy ispanskoj istorii* [Problems of Spanish history], M.: Nauka, pp. 81-93
17. Ivanicka O. P. (2006), *Franko – kaudiljo Ispaniji* [Franco – Caudillo of Spain]. Chernivci: Knigi HHI, pp. 432 (in Ukrainian)
18. Sabin Rodriguez Jose Manuel (1997), *La Dictadura franquista (1936-1975)* [La Dictadura franquista (1936-1975)] *Textos y documentos*. Madrid: AKAL,pp. 449(in Spanish)
19. Escudero Garcia Jose Maria (1976), *Historia politica de las dos Espanas* [Historia politica de las dos Espanas], Vol.3, Madrid: Editora nacional, pp.1987 (in Spanish)
20. Gallo Max (1974), *Spain under Franco*, New York: E.P. Dutton &Company, ins., pp. 391. (in English)
21. Soria Zhorzh (1987), *Vojna i revolyuciya v Ispanii. 1936-1939* [War and revolution in Spain. 1936-1939. In two parts.] *V dvuh chastyah*, M.: Progress, Vol.2. pp 325 (in Russian)
22. Pozharskaya S.P. (1992), *Dumal li Franko o budushem Ispanii?* [Did Franco think about Spain's future?] *Problemy ispanskoj istorii*. M.: Nauka, pp.5-15 (in Russian)
23. Jackon Gabriel (1972), *The Spanish Republic and Civil War. 1931-1939*, Princeton: Princeton University Press, pp. 577 (in Spanish)
24. Payne Stanley Falange A (1967), *History of Spanish Fascism*. Stanford. pp.769 (in English)
25. Payne Stanley G. (1987), *El Regimen de Franco. 1936-1975*. Madrid: Alianza Editorial, pp. 682 (in Spanish)
26. Malyj V.V. (2000), *Respublika v osade: grazhdanskaya vojna v Ispanii 1936-1939 gg.* [The Republic in the Siege: The Civil War in Spain 1936-1939] *Novaya i novejschaya istoriya* [New and Recent History], №5, pp. 239-248.
27. Mesheryakov M. T. (1965), *Ispanskaya falanga* [The fascist phalanx in Spain] *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya*, [World Economy and International Relations], № 10. pp.140.
28. Pozharskaya S.P. (1972), *Fashistskaya falanga v Ispanii* [The fascist phalanx in Spain], *Novaya i novejschaya istoriya* [A new and recent history], № 5, pp. 103-115.
29. Pozharskaya S.P. (1973), *Fashistskaya falanga v Ispanii*[The fascist phalanx in Spain], *Novaya i novejschaya istoriya*, [A new and recent history], № 1, pp.120-135.
30. Preston Pol. (1999), *Franko: Biografiya* [Franco: Biography] M.: ZAO Izd-vo Centropoligraf, pp.702 (In Russian)
31. Ruiz David (1978), *La Dictadura franquista. 1936-1975* [La Dictadura franquista. 1936-1975] Oviedo: Dopesa, pp.164 (In Spanish)
32. Dugin A. (1992), *Organicheskaya demokratiya* [Organic democracy], *Nash sovremennik* [Our contemporary], №10, pp. 139-147.
33. Alekseeva T.A. (2005), *Zakonodatelnoe oformlenie diktatury Franko v Ispanii* [Legislative registration of the Franco dictatorship in Spain], *Pravovedenie* [Jurisprudence], №3, pp.183-202.
34. Pascual Marin Perez (1960), *El Caudillaje Espanol* [El Caudillaje Español] *Ensayo de construccion historico-juridica* [Ensayo de construccion historico-juridica], Madrid Temas de Hoy, pp. 287. (in Spanish)
35. Carlos Fernandez Santander (2002), *Le Dictadura de Franco* [Le Dictadura de Franco] *Ideologia, personajes, metodos* [Ideologia, personajes, metodos] Sada-A.Coruna: Edicions de Castro, pp. 113 (in Spanish)

Ivanytska O. P. The ideological foundations and sociopolitical doctrines of governance in Spain under Franco: modern approaches

The article focuses on the conceptual analysis of the ideological practices of the Francoist authoritarian regime, which paved the way to Spain's peaceful and swift transit to democracy, as well as the country's acquisition of a fully valid legal personality in the world and European politics in the relatively short period of time; it provides the historiographical overview of the problem under study; highlights the existing lacunae in the study of this problem. The ideological foundations and sociopolitical doctrines of governance in Spain under Franco, their historical origins, factors and causes of the formation, components, substance, target, evolution and transformation of ideological principles and doctrines as dictated by the historical periods of the Francoist regime development in Spain are analyzed. The absence in Spain under Franco of a unified ideology along the lines of national-socialist or fascist regimes is substantiated; a comparative study of francoism and Horthy, Pilsudsky and Antonescu regimes in Hungary, Poland and Romania respectively is carried out. The use of Francoism of a wide range of ideological movements represented by nationalism, traditionalism, conservatism rooted in Spain's far past is established; their historical, political, philosophical, social sources and components are studied; the peculiarities of their institutionalization, development, modification and evolution consistent with the

transformation of the political, socio-economic and foreign policy practices of Francoism are investigated. The author emphasises the direct correlation of the distinctive nature of the stabilizing and reformatory franquist authoritarianism in Spain and her model of transition to the full-scale democracy, obtainment of membership in the NorthAtlantic Treaty Organization and the European Union.

Key words: *F. Franco, ideology, caudillism, anticommunism, nationalism, falangism, fascism, catholicism, monarchism.*